თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დაარსების 50 წლისთავისათვის[1]/[2]

პროფ. სერგო ჯორბენაძე

1922 წლის ოქტომბერში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დაარსდა (სოციალ-ეკონომიკური) ფაკულტეტი. მისი ფუნქციონირება საბჭოთა წესწყობილების გამარჯვების პირველსავე წლებში ადასტურებდა ახალი ხელისუფლების სერიოზულ განზრახვას, მოემზადებინა ეროვნული სახელმწიფოებრიობის მშენებელი კადრები. ამასთან ერთად, ეს უნივერსიტეტის დამაარსებელთა ოცნების განხორციელებაც იყო. 1919 წლის ოქტომბერში ივანე ჯავახიშვილი წერდა, რომ „იურიდიული ფაკულტეტი, მცოდნე იურისტ-პროფესორთა უქონლობის გამო არ არსებობს და ორ-სამ წელიწადზე ადრე მისი გახსნა ჩვენს უნივერსიტეტში შეუძლებელი იქნებაო“[3].

ჩვენი ხალხის ისტორიაში მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლებამ შექმნა იურისტთა ეროვნული კადრების აღზრდისა და სამართლის მეცნიერებისადმი ახალგაზრდობის ლტოლვის მშობლიურ ენაზე დაკმაყოფილების შესაძლებლობა. ქართველი ახალგაზრდობის მისწრაფება კი სოციალური, სამართლებრივი მეცნიერებისადმი ყოველთვის ძლიერი იყო. რუსეთისა და ევროპის უნივერსიტეტებში ქართველები მეტწილად იურიდიულ ფაკულტეტებზე სწავლობდნენ, მაგრამ უმაღლესი განათლების მიღების შემდეგ მათი მოწინავე ნაწილი მთელ თავის ენერგიას ალევდა პოლიტიკური და სოციალური თავისუფლებისათვის ბრძოლას, ხშირად სტუდენტობის ხანაშივე ამ ბრძოლას ეწირებოდა ბევრი მათგანის სიცოცხლეც. იურიდიული

---

[1] სტატია გამოცემულია 1973 წელს. ჟურნალი „საბჭოთა სამართალი“, საქართველოს სსრ იუსტიციის სამინისტროს, პროკურატურისა და უმაღლესი სასამართლოს ორგანო, ორთვიური ჟურნალი, გამოცემიხ XX წელი. სტატია გამოცემულია 1973 წლის №4 (ივლისი-აგვისტო), გვ. 65-69 და №5 (სექტემბერი-ოქტომბერი), გვ. 58-65 ნომრებში.

[2] ორიგინალიდან ტექსტი ელექტრონულად აკრიფა და დაამუშავა ნინო ლეჟავამ.

[3] ივანე ჯავახიშვილი უფრო ადრეც ლაპარაკობდა იურიდიული ფაკულტეტის შექმნის სიძნელეზე. ჯერ კიდევ 1917 წლის 8 ოქტომბერს ქართული უნივერსიტეტის დამაარსებელი საზოგადოების საერთო კრებაზე ივანე ჯავახიშვილი ამბობდა: სხვადასხვა ხელსაყრელ გარემოებათა დამთხვევის გამო შესაძლებელია ადრე გახსნა სამკურნალო ფაკულტეტისა, ხოლო „რაც შეეხება იურიდიული ფაკულტეტის გახსნას, ეს უფრო საძნელოა, რადგანაც, სამეცნიერო ხარისხის მქონე იურისტები ქართველთა შორის გარდა 1-2 არ მოიპოვებიან, მაშინ როდესაც სხვა დარგის მეცნიერებისათვის 30-მდე სწავლულია უკვე ხარისხიანი“.

ფაკულტეტის კურსდამთავრებულთა მეორე, უფრო დიდი ნაწილი ძველი სახელმწიფოს ჩინოვნიკური აპარატის იერარქიულ კიბეზე ამაღლების სწრაფვაში ხარჯავდა მთელს ნიჭსა და უნარს. ასეთ ვითარებაში მეცნიერ-იურისტთა რიცხვი თითებზე ჩამოსათვლელი იყო. ამიტომ ახლადფეხადგმულ უნივერსიტეტში იურიდიული ფაკულტეტის დაუყოვნებლივ გახსნა შეუძლებელი იყო. ყოველი უნივერსიტეტელისათვის ტრადიციული იურიდიული ფაკულტეტის საჭიროება კი არავითარ ეჭვს არ იწვევდა. თვით უნივერსიტეტის დამაარსებლებს ეს მარტოოდენ დროის საქმედ მიაჩნდათ. ამას ადასტურებს, 1918 წლის 3 სექტემბერს დამტკიცებული თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ძირითადი დებულება, რომლის მე-6 პუნქტით თბილისის უნივერსიტეტი სრული უნივერსიტეტია და შემდეგ „ფაკულტეტებს შეიცავს:

1. სიბრძნისმეტყველების ანუ ფილოსოფიურ ფაკულტეტს, რომელშიც საფილოსოფიო, საისტორიო და საზოგადოებრივ მეცნიერებათა დარგები შედის როგორც დასავლეთის, აღმოსავლეთისა და სამხრეთ-ჩრდილოეთ ქვეყნებისა და ერების შესახებ;
2. სამათემატიკო-საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტს;
3. სამართლის მეციერების ანუ იურიდიულ ფაკულტეტს და
4. სამკურნალო ფაკულტეტს“.

გასაგებია, რომ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პირველი დებულება სამოქმედო პროგრამასაც წარმოადგენდა, ვინაიდან უნივერსიტეტი რომ გაიხსნა მაშინ ერთადერთი სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტი შეიქმნა. ივანე ჯავახიშვილის სიტყვებით, თავის მოტყუება იქნებოდა მეცნიერული კადრების სიმცირისას რამდენიმე ცალკე ფაკულტეტი შექმნილიყო. სიბრძნისმეტყველება კრებითი ხასიათის ცნებას წარმოადგენდა და მეტს ნიშნავდა, ვიდრე ფილოსოფიას. სწორედ ამ ფართო აზრის გამოსახატავად იხმარა ივანე ჯავახიშვილმა „სიბრძნისმეტყველება“. მან პირველ სემესტრში უნივერსიტეტის ერთადერთ ფაკულტეტს უწოდა „სიბრძნისმეტყველების“ და არა - „ფილოსოფიური“ ფაკულტეტი, ვინაიდან „ფილოსოფიას“ ქართულში ვიწრო, საკუთრებითი მნიშვნელობა ჰქონდა და ახლაცა აქვს... ამას უკვდავი ქმნილებაც ცხადჰყოფს. „სიბრძნე“ მაშინ ისეთივე მნიშვნელობით იხმარებოდა, როგორც დასავლეთ ევროპაში და გერმანიაში ძველად ფილოსოფია ესმოდათ. „შაირობა პირველადვე სიბრძნისაა ერთი დარგიო“ ნათქვამია ვეფხისტყაოსანში. მაშასადამე, პოეზიაც და ხელოვნებაც „სიბრძნედ“ ითვლებოდა. ეს ტერმინი ფართო ცნების შემცვლელი ყოფილა და მას ცოდნის სხვადასხვა დარგი ჰქონია. ვგონებ, გერ-

მანული „ფილოსოფიის ფაკულტეტის“ გადმოსაცემად ქართულად „სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტი“ უნდა ვიხმაროთ.

დასაწყისში სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტი დაგეგმილი იყო ისე, რომ იგი ჰუმანიტარულ, სამათემატიკო და საბუნებისმეტყველო დარგებს აერთიანებდა, მაგრამ 1918 წლის შემოდგომიდან საბუნებისმეტყველო, სამათემატიკო და სამკურნალო გაერთიანებული ფაკულტეტის შექმნამ მოითხოვა სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის უკიდურესად ფართო პროფილის შემდგომი დაზუსტება. სიბრძნისმეტყველებას ჩამოშორდა საბუნებისმეტყველო და სამათემატიკო დარგები.

1919 წლისათვის სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის სასწავლო გეგმა შეიცავდა თითქმის ყველა იმ საგანს, რომელიც რუსეთის უნივერსიტეტების საისტორიო-ფილოლოგიურ, აღმოსავლეთის ენებისა და ნაწილობრივ იურიდიულ ფაკულტეტებზე ისწავლებოდა. ჰუმანიტარული მეცნიერების შესწავლა ექვსი დარგის მიხედვით წარიმართა: 1. ფილოსოფიის; 2. ფსიქოლოგიის; 3. ენათმეცნიერების; 4. სიტყვიერების; 5. საისტორიო და 6. საეკონომიო.

საისტორიო დარგზე გათვალისწინებული იყო ქართული სამართლის ისტორიის კურსის წაკითხვა. იგი ივანე ჯავახიშვილს მიჰყავდა უნივერსიტეტის არსებობის პირველივე სემესტრიდანვე. საეკონომიო დარგის სასწავლო გეგმაში გათვალისწინებული იყო – მთელი რიგი იურიდიული დისციპლინების შესწავლა, როგორიცაა სამოქალაქო სამართალი, სახელმწიფო სამართალი, სავაჭრო (სააღებმიმცემო) სამართალი, ადმინისტრაციული (სამოხელეო) სამართალი, საერთაშორისო სამართალი. განზრახული იყო ზ. ავალიშვილისათვის, ლ. ანდრონიკაშვილისათვის და რამდენიმე ახალგაზრდა იურისტ-მკვლევარისათვის მიენდოთ ამ კურსების წაკითხვა. ეს კი იმ დროს ვერ მოხერხდა.

იურიდიული ფაკულტეტის გადაუდებლად გახსნას მოითხოვდა რუსეთის უნივერსიტეტების ქართველი სტუდენტობა, რომელიც ვერ ახერხებდა შექმნილი ვითარების გამო უკან დაბრუნებას და სწავლის გაგრძელებას. ისინი ითხოვდნენ თბილისის უნივერსიტეტში თუნდაც საგამოცდო საგნების ჩაბარების ნებართვას. 1919 წლის 6 სექტემბერს უნივერსიტეტის გამგეობამ თხოვნაზე, რომ რუსეთის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტების სტუდენტებისათვის უფლება მიეცათ ჩაებარებინათ გამოცდები, დაადგინა:

„სამწუხაროდ უნივერსიტეტი მოკლებულია საშუალებას რაიმე ფაქტიური დახმარება აღმოუჩინოს აღნიშნულ სტუდენტობას, ვინაიდან უნივერსიტეტში იურიდიული ფაკულტეტი ჯერ გახსნილი არაა“. ამ ფაკულტეტის გახსნა მხოლოდ ფართო მოსამზადებელი მუშაობის შემდეგ შეიძლებოდა. ამიტომაც 1919 წლის 3 იანვარს იუსტიციის მინისტრის წინადადებაზე, რომ შეექმნათ იურიდიული

ფაკულტეტი, უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ თუმცა პრინციპული თანხმობა განაცხადა, მაგრამ ჩათვალა, რომ „სამეცნიერო ძალების ნაკლებობის გამო ერთბაშად მისი გახსნა მოუხერხებელია და შესაძლოა მხოლოდ თანდათანობით მისი გახსნა, რომელსაც საბჭო მომავალ შემოდგომიდანვე შეუდგებაო“.

ივანე ჯავახიშვილს არც ეეჭვებოდა იურიდიული ფაკულტეტის გახსნა მომავალში. 1918 წლის ივლისში მას უკვე წარმოდგენილი ჰქონდა, თუ როგორი იქნებოდა იურიდიული ფაკულტეტი, სადაც „ჩვეულებრივ რომაულ სამართლის დოგმისა და ისტორიის ლექციების გარდა, შემოღებულ იქმნება ბიზანტიური სამართლის ისტორია, მაჰმადიანური სამართლის ისტორია, ქართული და კავკასიის ადათების შესახებ ლექციები“.

გადაუდებლად დადგა პრაქტიკული იურიდიული კურსების შექმნის საკითხი. ქართული იურიდიული საზოგადოების შუამდგომლობაზე, რომ უნივერსიტეტი დაეხმაროს მას პრაქტიკული იურიდიული კურსების მოწყობის საქმეში, სამეცნიერო ძალების მოშველიებითა და აგრეთვე უნივერსიტეტის შენობაში საჭირო აუდიტორიების და მოწყობილობების დათმობით, უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ 1919 წლის 4 ივნისს დაადგინა: „პროფესორთა საბჭო სასურველად სცნობს, რომ უნივერსიტეტმა ქართულ იურიდიულ საზოგადოებას დახმარება აღმოუჩინოს პრაქტიკული იურიდიული კურსების გახსნის საქმეში, მაგრამ საჭიროდ მიაჩნია გამორკვეულ იქნეს, თუ ტექნიკურად რამდენად მოხერხებული იქნება განზრახული კურსების უნივერსიტეტის შენობაში მოწყობა“.

1919 წლის 8 ოქტომბერს პროფესორთა საბჭომ პრინციპულად მოიწონა კურსების გახსნა და ამასთან ერთად აირჩია კომისია (პროფ. ივ. ჯავახიშვილი, ს. ავალიანი და ფ. გოგიჩაიშვილი), რომელსაც უნდა გამოერკვია „დამოკიდებულება უნივერსიტეტსა და კურსებს შორის და ამასთან დაკავშირებული ტექნიკური ხასიათის საკითხები და თავისი მოსაზრებანი წარედგინა პროფესორთა საბჭოსათვის“.

ამ საკითხის თაობაზე დასკვნაში ივანე ჯავახიშვილი კრიტიკულად განიხილავდა საზოგადოების მიერ წარმოდგენილ პროგრამადებულების იმ პუნქტებს, რომელთა მიზანი იყო კურსების მსმენელთათვის არსებითად იმ უფლებების მინიჭება, რაც უნივერსიტეტის სტუდენტს თუ მსმენელს ჰქონდა და გულისხმობდა კურსების თანდათანობით გადაქცევას იურიდიულ ფაკულტეტად. ივანე ჯავახიშვილის ყველაზე უარყოფით დამოკიდებულებას იწვევდა ორი აზრი, რომ კურსების ერთ-ერთ მიზნად განსაზღვრული იყო შესწავლა ქართული კანონმდებლობისა და ადათ-ჩვეულებისა. „პრაქტიკული კურსების“ მარტო თვით სახელი ცხადჰყოფს და მთელი მისი დებულებაც მოწმობს, რომ მას თეორიული სამე-

ცნიერო მოღვაწეობა ვერ მოეთხოვება და დაეკისრე-ბა. ვითარცა დროებით დაწესებულებას მას უნდა ხანმოკლე არსებობა ჰქონდეს და ამის გამო ამ მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას ვერც მო-ასწრებს“.

დებულების ავტორები არ მალავდნენ განზრახვას, რომ კურსები იურიდიულ ფაკუტლეტად გარდაქმნილიყო და ქართული უნივერ-სიტეტის განუყოფელ ნაწილად გადაქცეულიყო. ივანე ჯავახიშვილი ამის გამო გამოთქვამდა თავის პრინციპულად უარყოფით დამოკი-დებულებას: „ზემოხსენებული კურსები, ვითარცა პრაქტიკული, ჯერ ეს ერთი, ვერასდროს უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულ-ტეტად ვერ იქცევა. იურიდიული ფაკულტეტი სულ სხვა სა-ფუძველზე უნდა იყოს აგებული და მეორეც ის, რომ ჩვენს უნივერ-სიტეტში იურიდიული ფაკულტეტის გახსნა უფლებრივად პროფე-სორთა საჭირო დადგენილებაზეა დამოკიდებული. ეს მის უცი-ლობელ ავტონომიურ უფლებას შეადგენს და შეუძლებელია, რომ მისი ეს უფლება-მოვალეობა ვინმეს, მით უმეტეს, პრაქტიკულ იუ-რიდიულ კურსებს დაუთმოსო“.

1919 წლის 16 ნოემბერს დაწერილ თავის დასკვნაში პროფ. ს. ავალიანი ეთანხმება ივანე ჯავახიშვილის შეხედულებებს კურსების სტატუსის თაობაზე. ისიც თვლიდა, რომ კურსების პრაქტიკული ხასიათის შეერთება უნივერსიტეტთან ძნელია და არევ-დარევას გამოიწვევს. უნივერსიტეტმა დახმარება უნდა აღმოუჩინოს კურსების მასწავლებლებს, მაგრამ იგი უნივერსიტეტისაგან დამო-უკიდებლად უნდა ჩამოყალიბდეს იუსტიციის სამინისტროსთან, მი-წათმოქმედების სამინისტროსთან არსებული პრაქტიკული აგრონომიული კურსების მსგავსადო. 1920 წლის 10 დეკემბერს პროფესორთა საბჭომ განიხილა პროფ. ს. ავალიანის მოხსენება პრაქტიკული იურიდიული კურსების შესახებ და მისი მოხსენების დებულებანი საბჭომ მიიღო; უნივერსიტეტთან აღარ შექმნილა პრაქტიკლი იურიდიული კურსები.

იმ პერიოდში უნივერსიტეტის პროფესორები გვერდზე არ მდგარან ქართული იურიდიული ტერმინოლოგიის შემუშავებისაგან. პროფ. ი. ყიფშიძე აქტიურად მონაწილეობდა ქართულად სასა-მართლო წარმოების ენის შემუშავებაში. ივ. ჯავახიშვილისა და ი. ყიფშიძის აქტიური მონაწილეობით 1920 წელს გამოვიდა რუსულ-ქართული იურიდიული ლექსიკონი.

თბილისის უნივერსიტეტი რამდენიმე ნიჭიერ ახალგაზრდას ტოვებს საპროფესოროდ მოსამზადებლად, მაგრამ დაუყოვნებლივ საჭირო იყო იურიდიული დისციპლინების წაკითხვა თუნდაც საეკონომიო დარგზე. საჭირო იყო ის პიროვნება, რომელიც ამ საქ-მის კონკრეტულ განხორციელებას შეუდგებოდა. ამ დროს მთელი იმედები დამყარებული იყო სახელოვანი იურისტის ლ. ნ. ანდრონი-

კაშვილის ჩამოსვლაზე. უკვე 1920 წ. 15 დეკემბერს სიბრძ-ნისმეტყველების ფაკულტეტის საბჭო ადგენს სამოქალაქო სა-მართლის კათედრის დოცენტის თანამდებობაზე მოწვეულ იქნეს ლ. ნ. ანდრონიკაშვილი და მიეცეს მას პროფესორთა სარგო. ეს შუამდგომლობა 1921 წლის 12 იანვარს დაამტკიცა უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ.

უნივერსიტეტის არქივში ინახება ლ. ანდრონიკაშვილის მოკლე ბიოგრაფია – კურიკულუმ ვიტე — დაწერილი უნივერსიტეტის რექტორის ივ. ჯავახიშვილის ხელით. მას ახლა პირველად ვაქვეყნებთ:

„ლუარსაბ ნიკოლოზის ძე ანდრონიკაშვილი კახელია, სოფ. ოჟი-ოელი, დაიბადა 1872 წელს, საშუალო განათლება ტფილისის პირველ გიმნაზიაში მიიღო, უმაღლესი პეტერბურგის უ-ტში და გერმანიაში, სადაც ორი წლის განმავლობაში გამოჩენილ მეცნიერებთან ვინდელბანდთან, კუნო ფიშერთან, ლაბანდთან და სხვებთან საგანგებოდ მუშაობდა ფილოსოფიაში და იურისპრუდენ-ციაში. შემდეგშიაც, თუმცა ვექილობას შეუდგა, მაგრამ არც ფილოსოფიისა და არც თეორიული იურისპრუდენციისათვის თავი არ დაუნებებია და რუსეთში გაითქვა სახელი, როგორც გა-ნათლებულმა თეორიტიკოსმა და კანონების ინტერპრეტატორმა. მისი განმარტებანი სენატის პრაქტიკაშიაც იყო მიღებული. ამიტომ იგი სენატორად დაინიშნა. რადგან ჩვენ არც ერთი თეორეტიკოსი ცივილისტი არა გვყავს, ეს საგანი კი აუცილებლად საჭიროა ჩვენი საეკონომიო დარგისათვის, ამიტომ სასურველი იყო მისი ცოდნისა და ნიჭის გამოყენება ჩვენი უნივერსიტეტისათვის“.

ივ. ჯავახიშვილი, როგორც ვხედავთ, სრულად იცნობდა უნივერ-სიტეტის დროინდელი უფროსი მეგობრის ლ. ანდრონიკაშვილის თეორიულ და პრაქტიკულ მოღვაწეობას, რაც საფუძველს აძლევდა, მოეწვია იგი უნივერსიტეტში ჯერ სიბრძნისმეტყველების ფა-კულტეტის საეკონომიო დარგზე, შემდეგ კი - იურიდიული ფაკულ-ტეტის შექმნისათვის ღონისძიებათა გასაშლელად.

პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე ლ. ნ. ანდრონიკაშვილი 1892 წელს შევიდა. 1894 წელს დატოვა უნივერსი-ტეტი და გაემგზავრა საზღვარგარეთ, სწავლობდა ჯერ ჰაიდელ-ბერგის უნივერსიტეტში, შემდეგ კი სტრასბურგის უნივერსიტეტში. 1897 წელს ბრუნდება საზღვარგარეთიდან, კვლავ შედის პეტერ-ბურგის უნივერსიტეტში, რომელსაც ამთავრებს 1899 წელს. იმავე წელს იგი შედის პეტერბურგის ადვოკატურაში. მუშაობდა ნაფიც ვექილ ვატსოვთან, შემდეგ ლ. ვ. განტოვერთან, ამის შემდეგ კი - მ. მ. ვინავერთან.

სტაჟის გავლის დროს იგი წარმატებით ასრულებდა სამეცნიერო წრეში მუშაობის ვალდებულებას, მეცადინეობდა რა სახელგანთქმულ ა. ი. პასოვერთან.

ხუთწლიანი სტაჟის გავლის შემდეგ იგი შეიყვანეს პეტერბურგის ოკრუგის ნაფიც ვექილთა პალატის წევრთა სიაში. ლ. ნ. ანდრონიკაშვილი მონაწილეობდა როგორც დამცველი მხოლოდ პოლიტიკურ და სამოქალაქო საქმეებზე.

1937 წლის იანვარს დაწერილ ავტობიოგრაფიაში, რომელიც უნივერსიტეტის არქივში ინახება, თვითონ აღწერს პოლიტიკურ და სამოქალაქო საქმეებში მისი მონაწილეობის უმნიშვნელოვანეს ეტაპებს.

ნაფიც ვექილთა მემარცხენე თანაშემწეებისაგან 1900 წელს ჩამოყალიბდა ჯგუფი, რომელშიც შედიოდა ლ. ანდრონიკაშვილი. ამ ჯგუფმა თავის ამოცანად დაისახა უსასყიდლო იურიდიული დახმარება გაეწია მუშებისა და ღარიბი მოსახლეობისათვის, რომლებიც ქ. პეტერბურგის განაპირა ადგილებში ცხოვრობდნენ. ჯგუფმა გახსნა „საკონსულტაციო“ ბიურო შლისელბურგის ტრაქტზე ნევისზასტავის იქით. თაოსნობა მეტად იღბლიანი აღმოჩნდა და მალე პეტერბურგი დაიფარა ამგვარი კონსულტაციების მთელი ქსელით.

სასამართლო დაწესებულებისათვის პოლიტიკურ დანაშაულობათა საქმეების გადაცემის შემდეგ პეტერბურგის ახალგაზრდა ადვოკატურის „მემარცხენე ჯგუფმა“ შექმნა „პოლიტიკური დამცველების“ ჯგუფი. ამ ჯგუფის ერთ-ერთი ორგანიზატორი იყო ლ. ნ. ანდრონიკაშვილი.

ფართოდაა ცნობილი პოლიტიკურ პროცესებში ლ. ნ. ანდრონიკაშვილის მონაწილეობა.

ავტობიოგრაფიაში ლ. ანდრონიკაშვილი ჩამოთვლის მსხვილ პოლიტიკურ პროცესებზე თავისი მონაწილეობის უმთავრეს ფაქტებს: საქმე ბათუმის 1902 წლის მუშათა დემონსტრაციის შესახებ, საქმე ამიერკავკასიის რკინიგზის სადგურ მიხაილოვოს შესახებ; საქმე 1903 წელს თბილისის დიდუბის რაიონის მუშების მხრივ ხელისუფლებისადმი წინააღმდეგობის გაწევის შესახებ; საქმე ქ. როსტოვის მუშათა 1903 წლის დემონსტრაციის შესახებ. საქმე 1904 წელს ბაქოში ხელისუფლებისათვის წინააღმდეგობის გაწევისა და ბრბოს გამოსვლებში მონაწილეობისა იმ ბრალდებისათვის, რაც გათვალისწინებული იყო სასჯელების შესახებ დებულების 271-ე და 269-ე მუხლებით; საქმეები შეიარაღებული აჯანყებისა, რომლებიც მოხდა 1905 წლის 8 დეკემბერს გაგრაში, ნოვოროსიისკის შეიარაღებული გამოსვლებისა (800 კაცის), აგრეთვე შეიარაღებული გამოსვლებისა ეზელის კუნძულზე, ქ. რიგაში, რიგის მაზრაში, ქალაქ მიტავაში, მინერალურ წყლებში და ბევრი სხვა.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს შავი ზღვის ფლოტის მეზღვაურების ჯგუფის საქმე, რომელსაც შმიდტი მეთაურობდა და რომელთაც ლ. ნ. ანდრონიკაშვილი იცავდა. ეს ჯგუფი 800 მეზღვაურისაგან შედგებოდა.

ლ. ნ. ანდრონიკაშვილი იცავდა 1905 წელს მუშათა დეპუტატების საბჭოების წევრებს, I სახელმწიფო სათათბიროს წევრებს, რომლებსაც ბრალი ედებოდათ ვიბორგის მოწოდების შედგენაში; II სახელმწიფო სათათბიროს სოციალ-დემოკრატიულ ფრაქციას, რომელსაც ბრალი ედებოდა შეიარაღებული აჯანყების მომზადებაში.

ლ. ნ. ანდრონიკაშვილი იცავდა იმ პირთ, რომლებსაც ბრალი ედებოდათ იმაში, რომ იყვნენ სოციალ-დემოკრატიული და სოციალ-რევოლუციური ორგანიზაციების წევრები.

იგი გამოდიოდა დამცველად როგორც ადვოკატი მაკაროვისა და სხვათა საქმეებზე, იმ პირთა დასაცავად, რომელთაც ბრალად ედებოდათ ტერორისტულ ჯგუფში მონაწილეობა და თავდასხმის ცდა ქ. სევასტოპოლში გენერალ ნეპლიევზე, შტიფტარისა და გრონსკის დაცვაში, რომელთაც ბრალად ედებოდათ სოციალ-რევოლუციონერების ტერორისტულ ჯგუფში მონაწილეობასა და პეტერბურგში გენერალ ლაუნიცის მკვლელობაში მონაწილეობა; სერგეი ილინსკის, ციავლოვსკის, სერებრიაკოვის დაცვაში, რომელთაც ბრალად ედებოდათ სოციალ-რევოლუციონერების მებრძოლ ჯგუფში მონაწილეობა და სახელმწიფო საბჭოს წევრის იგნატიევის მკვლელობაში, ნიკიტენკოს, კიტა პურკინის (სენიავსკის), ნაუმოვისა და სხვების დაცვაში, რომლებიც იმხილებოდნენ სოციალ-რევოლუციონერთა მებრძოლ ჯგუფში მონაწილეობასა და ნიკოლოზ II მკვლელობის მომზადებაში და სხვ.

იცავდა სტუდენტ იანოვიცკის, სუხლევს, სოკოლოვს, რომელთაც ბრალი ედებოდათ სდპ (ბ) წევრობასა და პოლიციისადმი შეიარაღებული წინააღმდეგობის გაწევაში.

ლ. ანდრონიკაშვილი გამოდიოდა კერძო ბრალმდებლად შავრაზმელი იუსკევიჩ-კრასკოვსკის წინააღმდეგ, რომელსაც ბრალად ედებოდა, სახელმწიფო სათათბიროს წევრის - გერცენშტეინის მკვლელობაში მონაწილეობა.

კიდევ ბევრ სხვა პოლიტიკურ საქმეებში მონაწილეობდა ლ. ანდრონიკაშვილი.

ეს საქმეები, როგორც მათი ზოგადი დასახელებაც კი გვიჩვენებს საზოგადოებრივი და რევოლუციური მოძრაობის უმნიშვნელოვანეს მოვლენებთანაა დაკავშირებული. სამწუხაროდ, მთელი ის მდიდარი ბეჭდვითი მასალა (ამ საქმეების შესახებ ბევრია დაბეჭდილი თავის დროზე), საიდანაც ნათლად გამოჩნდებოდა ლ. ნ. ანდრონიკაშვილის ჰუმანიზმი და დემოკრატიზმი, ჯერჯერობით საგანგებოდ შესწავლილი არ არის.

ლ. ანდრონიკაშვილის მოღვაწეობა ასევე მჭიდროდაა დაკავშირებული ლიტერატურულ-კულტურულ ცხოვრებასთან, ცარიზმის ცენზურისა და ავტორთა დევნის რეჟიმის უარყოფასთან.

„ლიტერატურული საქმეებიდან“, რომლებშიც მონაწილეობდა ლ. ნ. ანდრონიკაშვილი საგანგებო აღნიშვნის ღირსია კოროლენკოს, ელპატიევსკის, სტრუვეს საქმეები. პრინციპული მნიშვნელობისაა ლ. ნ. ტოლსტოის გამომცემელთა ბრალდების საქმე მკრეხელობისათვის და ა. შ.

ღრმა თეორიული მნიშვნელობის იყო პოლიტიკურ დამცველთა მემარცხენე ჯგუფის მოღვაწეობა (მისი აქტიური წევრი იყო ლ. ნ. ანდრონიკაშვილი) სახელმწიფო დანაშაულთა და მმართველობის წესის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულობათა რეაქციული ინტერპრეტაციის წინააღმდეგ, რამაც სენატის მოძველებული პრაქტიკის უარყოფა გამოიწვია.

საგანგებო აღნიშვნის ღირსია ლ. ანდრონიკაშვილის მონაწილეობა სენატის მიერ განხილულ მთელ რიგ სამოქალაქო საქმეებში, სადაც იგი გამოდიოდა როგორც იურისკონსულტი. 1903-1917 წლებში იგი მუშაობდა როგორც ქალაქ ბაქოს იურისკონსულტი, პეტერბურგში – სენატის საქმეებში. ამასთან ორი წელი იგი ბაქოში ცხოვრობდა. ამ დროის მისი პრაქტიკულ-ცივილისტურ მოღვაწეობაში დიდ ადგილს იკავებდა სამოქალაქო სამართლის თეორიის ისეთი პრობლემები, როგორიცაა დაუძლეველი ძალის საკითხი და მისი მნიშვნელობა იმ ხანძართან დაკავშირებით, რომლებმაც მოსპეს 1905, 1914 წლებში ქ. ბაქოს ნავთის სარეწები და ა. შ. ასევე თეორიული მნიშვნელობა ჰქონდა ხანდაზმულობის გზით სერვიტუტის შეძენის შესაძლებლობას ამიერკავკასიაში წყალთასარგებლობასთან დაკავშირებით და სხვ.

ლ. ანდრონიკაშვილი მუშაობდა სხვადასხვა საკანონმდებლო კომისიებში. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ მიწვეული იყო იმ კომისიაში, რომელსაც 1903 წლის სისხლის სამართლის დებულების გადახალისება ჰქონდა მიზნად დასახული. კომისიის წევრები იყვნენ გამოჩენილი სწავლული იურისტები: ტაგანცევი, კონი, ჟიჟილენკო, ლიუბლინსკი და სხვ.

ლ. ანდრონიკაშვილი იმავდროულად პედაგოგიურ მუშაობას ეწეოდა. ამის საშუალებას აძლევდა მას მაღალი ფილოსოფიური და იურიდიული განათლება. სამეცნიერო მოხსენებები წაკითხული ნაფიც დამცველთა „კონფერენციაზე“ ნამდვილ მეცნიერული კვლევის ჩატარებას გულისხმობდა. ამ „კონფერენციებში“ სხვადასხვა დროს მონაწილეობდნენ სპასოვიჩი, პასოვერი და სხვ. სწორედ სპასოვიჩის მაგალითი ადასტურებდა, რა სიახლოვე შეიძლებოდა ყოფილიყო რევოლუციამდელ რუსეთში სამართლის პროფესორისა და გამოჩენილი ადვოკატის მოღვაწეობაში. ამ მხრივ სპასოვიჩისა

და ლ. ნ. ანდრონიკაშვილის მოღვაწეობა ბევრ რამეში ემსგავსება ერთმანეთს. დიდ სასამართლო პროცესებზე გამოსვლა ხშირად სამართლის თეორიის გამოყენებაა პრაქტიკაში. ბევრი ასეთი საქმე თავის მხრივ იძლევა საფუძველს სამართლის თეორიული საკითხების განსავითარებლად.

ლ. ანდრონიკაშვილი 1919 წლის დასაწყისიდან 1920 წლის ივლისამდე იყო ქალაქ ტულაში უმაღლესი პედაგოგიური ინსტიტუტის პროფესორი. კითხულობდა ლექციებს ახალ ფილოსოფიაში.

1920 წლის სექტემბრიდან 1921 წლის სექტემბრამდე ლ. ანდრონიკაშვილი მოსკოვშია და, როგორც სიტყვის სახელმწიფო ინსტიტუტის პროფესორი, კითხულობს სასამართლო მჭევრმეტყველების კურსს.

ლ. ანდრონიკაშვილის ბიოგრაფიის ეს მოკლედ მიმოხილვაც, როგორც ვხედავთ, სავსებით ადასტურებს ივანე ჯავახიშვილის სიტყვების სიზუსტეს, რომ ლ. ნ. ანდრონიკაშვილს ადვოკატის პრაქტიკულ მოღვაწეობასთან ერთად „არც ფილოსოფიისა და არც თეორიული იურისპრუცენციისათვის თავი არ დაუნებებია და რუსეთში გაითქვა სახელი, როგორც განათლებულმა თეორეტიკოსმა და კანონების ინტერპრეტატორმა“.

საბჭოთა საქართველოში ლ. ანდრონიკაშვილი 1921 წლის 5 სექტემბერს ჩამოვიდა და მეორე დღესვე, 6 სექმტემბრიდან დაიწყო მისი დიდი მოღვაწეობა თბილისის უნივერსიტეტში. უპირველესად, როგორც აღვნიშნეთ, საჭირო იყო სპეციალური იურიდიული დისციპლინების წაკითხვა სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის საეკონომიო დარგზე. ეს ლ. ნ. ანდრონიკაშვილის ჩამოსვლამდე ვერ მოხერხდა, მიუხედავად იმისა, რომ ამ დარგის სასწავლო გეგმაში 1918 წლიდანვე იყო იურიდიული კურსები შეტანილი.

პირველად თბილისის უნივერსიტეტში სწორედ ლ. ანდრონიკაშვილს დაევალა სპეციალური იურიდიული დისციპლინების წაკითხვა. ამასთან მან გააჩაღა ფართო მუშაობა იურიდიული ფაკულტეტის ორგანიზაციისათვის. გასაგებია, რომ ლექტორთა სიმცირე და ახალი მეცნიერული კადრების მომზადებისათვის დროის უკმარისობა დიდად ართულებდა ახალი საზოგადოებისათვის იურისტთა კადრების მომზადების საქმის დაწყებას. 1922 წლის 15 მარტს პედაგოგიური ფაკულტეტის (იგი შეიქმნა სიბრძნისმეტყველებისა და სამათემატიკო-საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტების გაერთიანების შედეგად) სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე პროფ. ლ. ანდრონიკაშვილის მიერ დასმულ იქნა საკითხი საზოგადოებრივი ფაკულტეტის დაარსების შესახებ (როგორც ცნობილია, საბჭოთა უნივერსიტეტებში ამ დროს არსებობდა რამდენიმე ჰუმანიტარული ფაკულტეტის გაერთიანების შედეგად – საზოგადოებრივი ფაკულტეტები). ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭო ავა-

ლებს მომხსენებელს პროფ. ლ. ნ. ანდრონიკაშვილს და პროფ. ფ. გ. გოგიჩაიშვილს მოხსენების წარმოდგენას ამ საკითხის შესახებ. ფაკულტეტის საბჭოს 17 მაისის სხდომაზე წარმოდგენილი იქნა ახალი ფაკულტეტის გეგმა და მიღებული იქნა დადგენილება სოციალ-ეკონომიკური ფაკულტეტის დაარსების შესახებ. არჩეული იქნა კომისია გეგმის განსახილველად. კომისიაში, გარდა ლ. ანდრონიკაშვილისა და ფ. გოგიჩაიშვილისა, შედიოდნენ: შ. ნუცუბიძე, მ. პოლიევქტოვი და გ. გეხტმანი. 1922 წლის 7 ივნისის სხდომაზე კომისიამ წარმოადგინა მოხსენება ფაკულტეტის გეგმისა და შტატების შესახებ და პროფესორთა საბჭოს წინაშე აღიძრა შუამდგომლობა გამოეთხოვათ განათლების კომისარიატისაგან ამისათვის საჭირო თანხები. ახალი ფაკულტეტი შეიქმნა საბჭოთა ხელისუფლების ნებართვით, რომელმაც ჯერ კიდევ 1921 წლის 25 ივლისს დააყენა უნივერსიტეტის რეფორმის საკითხი და მომავლისათვის გაითვალისწინა ხუთი ფაკულტეტის არსებობა. მათ შორის დასახელებული იყო სოციალ-ეკონომიკური ფაკულტეტი. უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ 1921 წლის 29 ივლისს განიხილა რექტორის სახელზე მიღებული განათლების კომისარიატის წერილი და დაადგინა: „პროფესორთა საბჭოს შესაძლებლად მიაჩნია სოციალ-ეკონომიური ფაკულტეტის დაარსება და მისი მოწყობის გეგმას უნივერსიტეტის საბჭო მოკლე ხანში შეიმუშავებს.“

პედაგოგიურ ფაკულტეტზე განხორციელებული ის ღონისძიებანი, რომელსაც წარმართავდნენ პროფესორები ლ. ანდრონიკაშვილი და ფ. გოგიჩაიშვილი, გულისხმობდა განათლების კომისარიატის ამ მითითების ხორცშესხმას. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭო 1922 წლის 16 ივნისს სიბრძნისმეტყველების (პედაგოგიური) ფაკულტეტის 7 ივნისის შუამდგომლობის საფუძველზე ადგენს „დაარსდეს უნივერსიტეტში სოციალურ-ეკონომიური ფაკულტეტი სოციალურ და ეკონომიურ მეცნიერებათა ცალკე განყოფილებებით“. საბჭომ დაამტკიცა წარმოდგენილი სასწავლო გეგმის პროექტი. საკითხი ერთხმად არ გასულა. მის სასარგებლოდ ხმა მისცა 17 წევრმა, ექვსი წინააღმდეგი გამოვიდა. დამახასიათებელია, რომ იურიდიული და ეკონომიური ფაკულტეტის ამგვარად შექმნის წინააღმდეგი იყო თვით უნივერსიტეტის რექტორი ივანე ჯავახიშვილი. მან საჭიროდ მიიჩნია მისი განსაკუთრებული აზრი შენიშვნის სახით დართვოდა ოქმს. უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოს 1922 წლის 16 ივნისის სხდომის ოქმში ვკითხულობთ: „პროფ. ივ. ჯავახიშვილი წინააღმდეგია ახალ ფაკულტეტში საეკონომიო მეცნიერებათა განყოფილება შედიოდეს. იგი ფიქრობს, რომ საეკონომიო მეცნიერებანი ისევ სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის წიაღში უნდა დარჩეს, როგორც მისი ერთ-ერთი დარგი, ვინაიდან: საეკონომიო

მეცნიერებანი როგორც წმინდა თეორიული მეცნიერების დარგები უფრო ბუნებრივად სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის დარგებს ეკუთვნიან, ვიდრე ნორმატიულ (იურიდიულ მეცნიერებათა) დარგებს. ამიტომ არის, რომ სიბრძნისმეტყველების მეცნიერებასთან მეზობლობა საეკონომიო დარგებისათვის გაცილებით უფრო ხელსაყრელად უნდა ჩაითვალოს ვიდრე მეზობლობა იურიდიულ მეცნიერებათა დარგებთან“. ივანე ჯავახიშვილს კარგად ესმოდა, რომ ყველაზე სასურველი იყო დამოუკიდებელი ეკონომიური ფაკულტეტის შექმნა, მაგრამ იგი წუხილით დასძენდა: „ჩვენს უნივერსიტეტში არ მოიპოვება იმდენი ძალები, რომ მან შესძლოს ცალკე მთელი საეკონომიო განყოფილების სათანადოდ მოწყობა“. პროფესორთა საბჭომ ხმების უმრავლესობით (17-6 წინააღმდეგ) არ გაიზიარა უნივერსიტეტის რექტორის პროფ. ივ. ჯავახიშვილის თვალსაზრისი გაერთიანებული იურიდიული და ეკონომიური ფაკულტეტის შექმნის წინააღმდეგ.

უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭო თავის 1922 წლის 16 ივნისის დადგენილებაში აყენებს საკითხს, შემუშავდეს წინადადებანი მომავალი სექტემბრიდან ახალი ფაკულტეტის ექვსი სემესტრის გახსნის შესაძლებლობის შესახებ.

1922 წლის 7 ივნისის სხდომაზე პედაგოგიური ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭო გეგმავდა სამი კურსის ერთად გახსნას. უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოს 1922 წლის 16 ივნისის დადგენილების შემდეგ პედაგოგიური ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭომ 1922 წლის 21 ივნისს გადაწყვიტა, გახსნილიყო მხოლოდ ორი კურსი (4 სემესტრი). 1922 წლის 24 ივნისს პედაგოგიური ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე ირჩევენ სოციალ-ეკონომიურ ფაკულტეტის პირველ დეკანს. პროფ. შ. ი. ნუცუბიძეა ახალშექმნილი ფაკულტეტის პირველი დეკანი, ფაკულტეტის მდივნობა დოც. გ. ნათაძეს დაევალა.

სოციალ-ეკონომიური ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს პირველი სხდომა 1922 წლის 14 ივლისს შედგა პროფ. შ. ნუცუბიძის თავმჯდომარეობით. ახალშექმნილი ფაკულტეტის სასწავლო გეგმა თანდათან ზუსტდება და 1922 წლის ოქტომბრისათვის იგი უკვე შედარებით სტაბილურ სახეს იღებს, ისე, რომ შესაძლებელია, სტუდენტებს საჯაროდ გააცნონ. გეგმა სოციალ-ეკონომიურ ფაკულტეტზე სწავლების სრული კურსისათვის ითვალისწინებდა ოთხ წელიწადს ანუ 8 სემესტრს. სრული კურსის დასრულებისას დიპლომის მისაღებად მსმენელს მეცხრე სემესტრის დამდეგს ან არა უგვიანეს მეცხრე სემესტრის დასასრულისა გამოყოფილი კომისიისათვის უნდა ჩაებარებინა სოციალური დარგის ხაზით ზეპირი გამოცდები შემდეგ საგნებში: სამართლის თეორია, სახელმწიფო სამართალი, საადმინისტრაციო სამართალი, სისხლის სამართალი,

სამოქალაქო სამართალი, სასამართლო პროცესი, სავაჭრო-სამრეწველო და სააგრარო სამართალი, საერთაშორისო სამართალი, პოლიტიკური ეკონომია, საფინანსო მეცნიერება და სტატისტიკა. ეკონომიური დარგის მსმენელს კი ევალებოდა ჩაებარებინა შემდეგი იურიდიული დისციპლინები: სახელმწიფო სამართალი, საადმინისტრაციო სამართალი, სავაჭრო-სამრეწველო და სააგრარო სამართალი, საერთაშორისო სამართალი.

დიპლომის მისაღებად, გარდა ზეპირი გამოცდისა, საჭირო იყო იმავე ვადაში სადიპლომო თხზულების წარდგენა, რომლის თემას გამოსაცდელი იღებდა სათანადო პროფესორისაგან.

უკეთუ ზეპირი გამოცდა, ან თხზულება ან ორივე ერთად შეფასდებოდა არადამაკმაყოფილებლად, მსმენელს უფლება ჰქონდა ერთი სემესტრის გასვლისას ხელმეორედ და უკანასკნელად ჩაებარებინა ზეპირი გამოცდა იმ საგნებში, რომლებშიც სუსტი აღმოჩნდა და ამავე ვადაში წარედგინა ახალი თხზულება დაწუნებულის ნაცვლად. დიპლომში აღინიშნებოდა სოციალ-ეკონომიური ფაკულტეტის კურსის დასრულება დარგის აღნიშვნით – სოციალური, ან ეკონომიური.

გეგმით პირველი ორი სემესტრის – პირველი კურსის საგნები საერთო იყო ორივე დარგის მსმენელთათვის. ლექციების გარდა სამართლისა და საეკონომიო-სასტატისტიკო სემინარებში გათვალისწინებული იყო სავალდებულო პრაქტიკული ვარჯიშობანი.

პირველ კურსზე ორ სემესტრში გათვალისწინებული იყო ორივე დარგის მსმენელთათვის შემდეგი საგნები: სამეცნიერო მეთოდოლოგია, ფსიქოლოგია, კულტურის ზოგადი ისტორია, სამართლის თეორია, პოლიტიკური ეკონომია, სოციოლოგია.

მესამე და მეოთხე სემესტრებში სოციალურ დარგის სტუდენტებს უნდა წაკითხოდათ: პოლიტიკურ და სოციალურ მოძღვრებათა ისტორია, სტატისტიკა, სახელმწიფო სამართალი, სამოქალაქო სამართალი, ქართული სამართლის ისტორია, რომის სამართლის ისტორია, ბიზანტიის სამართლის ისტორია. მეხუთე და მეექვსე სემესტრებში კი: სამოქალაქო სამართალი, სისხლის სამართალი, საადმინისტრაციო სამართალი, სავაჭრო-სამრეწველო და სააგრარო სამართალი, საფინანსო მეცნიერება, რუსეთის სამართლის ისტორია.

მეშვიდე და მერვე სემესტრებში სოციალური დარგის მსმენელებს ლექციები ეკითხებოდათ: სამოქალაქო სამართლის პროცესში, სისხლის სამართლის პროცესში, საერთაშორისო საჯარო სამართალში, სასამართლო მედიცინაში, მაჰმადიანთა სამართალში, სომხურ სამართალში; იმ პირთ, რომლებმაც სპეციალობად აირჩიეს სისხლის სამართალი ნაცვლად ბოლოს დასახელებული საგნებისა უნდა ჩაებარებინათ საპატიმრო საქმე და კრიმინალური ფსიქოლო-

გია. სამართლებრივი დისციპლინები მნიშვნელოვან ადგილს იკავებენ ეკონომიური დარგის მეორე, მესამე და მეოთხე კურსებზეც. ამ დარგების სტუდენტებს II კურსიდან დამთავრებამდე უნდა მოესმინათ: სახელმწიფო სამართალი, სამოქალაქო სამართალი, საადმინისტრაციო სამართალი, სავაჭრო-სამრეწველო და სააგრარო სამართალი, საერთაშორისო სამართალი.

ამ სასწავლო გეგმის განხორციელების გზაზე ბევრი სირთულე გაჩნდა.

ყველაზე მთავარი იყო ის, რომ ცალკეულ საგნებში არ იყო ლექტორთა კადრები. უკვე 1922 წლის 30 ივნისს უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭო ამტკიცებს სოციალ-ეკონომიური ფაკულტეტის შემდეგ სასწავლო განრიგს და ლექტორთა კოლეგიუმს:

1. სამეცნიერო მეთოდოლოგია – პროფ. შ. ნუცუბიძე
2. სოციალურ და პოლიტიკურ მოძღვრებათა ისტორია – პროფ. შ. ნუცუბიძე
3. ფსიქოლოგია – პროფ. დ. უზნაძე
4. საქართველოს ეკონომიური ისტორია – პროფ. ივ. ჯავახიშვილი
5. ქართული სამართლის ისტორია – პროფ. ივ. ჯავახიშვილი
6. სამართლის შესავალი (სამართლის თეორია) – დოც. ლ. ანდრონიკაშვილი
7. სამოქალაქო სამართალი – დოც. ლ. ანდრონიკაშვილი
8. პოლიტიკური ეკონომია – პროფ. ფ. გოგიჩაიშვილი
9. რომის სამართალი – პროფ. ი. ღამბაროვი
10. სტატისტიკა – პროფ. ფ. გოგიჩაიშვილი
11. ბიზანტიის სამართალი – პროფ კ. კეკელიძე
12. ახალი დროის სოციალ-ეკონომიური ისტორია – პროფ. მ. პოლიევქტოვი
13. კულტურის განვითარების ისტორია – პროფ. გ. ჩუბინაშვილი.

როგორც ვხედავთ, უნივერსიტეტის პროფესორთა კოლეგიის ყველაზე სახელოვანი ძალები ჩაებნენ სოციალ-ეკონომიურ ფაკულტეტის მოღვაწეობაში.

პროფ. ი. ქუთათელაძეს და პროფ. ვ. ჟღენტს დაევალათ შესაბამისად სასამართლო ქიმიისა და სასამართლო მედიცინის კურსების წაკითხვა.

გარედან მოწვეულ იქნა პროფ. ი. ს. ღამბაროვი. იგი ჯერ კიდევ 1922 წლის 11 ივლისს სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭომ მოიწვია რომის სამართლის კურსის წასაკითხად.

სახელგანთქმული ცივილისტი პროფ. ი. ს. ღამბაროვი (1850-1926 წ.წ.) წარმოშობით თბილისელი იყო. იგი XX საუკუნის რევოლუციამდელი რუსული იურისპრუდენციის ერთ-ერთი ყველაზე გამოჩე-

ნილი წარმომადგენელია. 1917 წლიდან დაბრუნდა თბილისში. კითხულობდა სამოქალაქო სამართალს და სამართლის ენციკლოპედიას თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ეკონომიურ ფაკულტეტზე. ერთხანს იყო ამ ინსტიტუტის რექტორიც. თბილისში მოღვაწეობის წლებში მან გამოაქვეყნა სამართლის ენციკლოპედია (1919 წ) და სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი (1922 წ). თბილისის უნივერსიტეტის სოციალ-ეკონომიურ ფაკულტეტზე მოწვევის შემდეგ მან წაიკითხა კერძო სამართლის ინსტიტუტების ისტორია და შედარებითი სამართლის კურსები. პროფ. ი. ს. ღამბაროვი თავის დიდ ერუდიციას დაუზარებლად გადასცემდა ქართველ ახალგაზრდებს, რომლებიც ცივილისტიკაში იწყებდნენ მოღვაწეობას.

სოციალ-ეკონომიური ფაკულტეტის არსებობის პირველ წლებში ძირითადი იურიდიული კურსების წაკითხვა ლ. ნ. ანდრონიკაშვილს დაეკისრა. ის კითხულობდა სამართლის თეორიის, სამოქალაქო სამართლის, სისხლის სამართლისა და სასამართლო პროცესის, სავაჭრო სამართლის სხვა კურსებს. სპეციალისტ-იურისტთა სიმცირე აიძულებდა ლ. ნ. ანდრონიკაშვილს დაეწყო სალექციო კურსების წაკითხვა სამართლის მეცნიერების სხვადასხვა დარგებში. ეს აუცილებელი იყო სასწავლო პროცესის ნორმალურად წარმართვისათვის.

ლ. ანდრონიკაშვილი ღრმა იურიდიული განათლებისა და ფართო ფილოსოფიური ერუდიციის მქონე მეცნიერი იყო და ამასთან დიდი პრაქტიკული გამოცდილებაც ჰქონდა. მაღალმეცნიერულ, მაღალესთეტიკურ და ორატორულ დონეზე წაკითხული მისი ლექციები წარუშლელ შთაბეჭდილებას სტოვებდა სხვა ფაკულტეტის მსმენელებზეც.

იმ პერიოდში ფართოდ გაიშალა ლ. ნ. ანდრონიკაშვილის მოღვაწეობა სოციალ-ეკონომიური ფაკულტეტის სოციალური დარგისათვის მაღალგანათლებული ლექტორების, სწავლული იურისტების შესარჩევად. ახალი მეცნიერული ძალების მოსვლის კვალობაზე პროფ. ლ. ნ. ანდრონიკაშვილი მათ უთმობდა თბილისის უნივერსიტეტში მის მიერ პირველად წაკითხულ ზოგიერთ სამეცნიერო კურსს. ასე მოხდა მას შემდეგ, რაც მოწვეული იქნა ალ. ვაჩეიშვილი. მას გადაანდო ლ. ნ. ანდრონიკაშვილმა სამართლის თეორიის წაკითხვა, ხოლო გ. ნანეიშვილს მისი დაბრუნების შემდეგ – სამოქალაქო სამართლის კურსის წაკითხვა.

1922 წლის 22 დეკემბრიდან სოციალ-ეკონომიური ფაკულტეტის შუამდგომლობით უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ სოციოლოგიის ლექტორად მოიწვია ალექსანდრე ვაჩეიშვილი.

ალექსანდრე კონსტანტინეს ძე ვაჩეიშვილი დაიბადა ქ. ქუთაისში 1886 წლის აპრილში. 1904 წელს იგი ამთავრებს ქუთაისის

კლასიკურ გიმნაზიას და იმავე წელს მიემგზავრება საზღვარგარეთ უმაღლესი განათლების მისაღებად. სწავლობდა ბრიუსელის, პარიზის და ჟენევის უნივერსიტეტებში. 1908 წელს ავადმყოფობის გამო ბრუნდება სამშობლოში და შედის ოდესის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე, რომელსაც 1912 წელს ამთავრებს პირველი ხარისხის დიპლომით, სამართლის კანდიდატის წოდებით. ეწეოდა პედაგოგიურ საქმიანობას გიმნაზიაში. 1921 წელს კონკურსის წესით არჩეული იქნა ლექტორად ოდესის სახალხო განათლების ინსტიტუტში.

1922 წლიდან გარდაცვალებამდე – 1964 წლამდე განუწყვეტლივ მუშაობდა თბილისის უნივერსიტეტში. 1923 წელს მან გამოაქვეყნა პირველი ნაშრომი „სოციოლოგიის შესავალი“. კითხულობდა ლექციებს სამართლის თეორიაში. ამ დისციპლინაში მას რამდენიმე ნაშრომი აქვს გამოქვეყნებული. უნივერსიტეტში წლების მანძილზე მიჰყავდა სისხლის სამართლის კურსი. 1931 წლიდან სიკვდილის ბოლო დღეებამდე იყო სისხლის სამართლის კათედრის გამგე. მას ერთ-ერთ პირველს ქართველ იურისტებიდან 1946 წელს მიენიჭა მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდება.

მეცნიერული კადრების შერჩევა უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტისათვის უნივერსიტეტის დამაარსებელმა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, უნივერსიტეტის გახსნისთანავე დაიწყო. სხვანაირად საკითხი ვერც გადაწყდებოდა. ამასთან ნიჭიერ ახალგაზრდებს საპროფესოროდ მოსამზადებლად ევროპის უნივერსიტეტებში აგზავნიდნენ. თბილისის უნივერსიტეტის არსებობის პირველ წლებში ყველაზე მეტი პირი საპროფესოროდ მოსამზადებლად სწორედ იურიდიული ფაკულტეტისათვის შეირჩა.

გ. ა. ნანეიშვილი ერთ-ერთი პირველთაგანია უნივერსიტეტში საპროფესოროდ მოსამზადებლად დატოვებულთა შორის. იგი პირველი იურისტია, რომელიც დატოვა თბილისის უნივერსიტეტმა საპროფესოროდ მოსამზადებლად 1918 წლის 1 აგვისტოდან. უფრო ადრე, 1917 წლის 16 ოქტომბერს პეტროგრადის უნივერსიტეტის საბჭომ იგი საპროფესოროდ მოსამზადებლად დატოვა ამ სახელოვან უნივერსიტეტში.

გ. ნანეიშვილი დაიბადა 1894 წლის 16 აგვისტოს. საშუალო განათლება მიიღო ქუთაისის რეალურ სასწავლებელში, რომლის დამთავრების შემდეგ 1912 წელს შევიდა პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე. აქ იგი მუშაობდა პროფესორების ტუგან-ბარანოვსკისა და პეტრაჟიცკის სამეცნიერო წრეებში. 1917 წელს აირჩიეს პეტრაჟიცკის სამართლის ფილოსოფიის წრის თავმჯდომარედ, რომელსაც უნივერსიტეტის დამთავრებამდე ხელმძღვანელობდა. 1917 წლის დასასრულს იგი ბრუნდება საქართველოში.

1918 წლის 3 ოქტომბერს თბილისის უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭო იხილავს სამართლის თეორიისა და ფილოსოფიის კათედრაზე საპროფესოროდ მოსამზადებლად დატოვებული გიორგი ნანეიშვილის თხოვნას – ნება დართონ, გაემგზავროს იგი სწავლის გასაგრძელებლად გერმანიაში (ლაიპციგში) და მიეცეს შესაფერისი ნივთიერი დახმარება. საბჭო ადგენს, გაიგზავნოს გ. ნანეიშვილი საზღვარგარეთ და მიეცეს თვეში 600 მანეთი. ივანე ჯავახიშვილი გ. ნანეიშვილს როგორც საპროფესოროდ მოსამზადებლად დატოვებულ პირს აძლევს სპეციალურ ცნობას, რათა ცალკეულმა პირებმა და ორგანიზაციებმა საჭირო დახმარება აღმოუჩინონ უცხოეთში გამგზავრებაში. მისი გაგზავნა საზღვარგარეთ გაძნელდა და მხოლოდ 1920 წლის დასაწყისში მოხერხდა. იგი 1920 წლის 21 იანვარს ჩავიდა გერმანიაში, ფრაიბურგში. აქ იგი ისმენდა ფილოსოფოს ჰესერლის ლექციებს ლოგიკაში და აგრეთვე ლექციებს სამართლის თეორიაში. ამავე დროს ეცნობოდა ახალ იურიდიულ ლიტერატურას და ამზადებდა შრომას, რომლის წარდგენას აპირებდა თბილისის უნივერსიტეტში. მას გადაწყვეტილი ჰქონდა დაეცვა დისერტაცია მხოლოდ თბილისის უნივერსიტეტში (რაც 1927 წელს განახორციელა კიდეც).

1922 წლის პირველ მარტიდან იგი ბერლინშია და ისმენს პროფესორ შტამლერის ლექციებს. 1923 წლიდან 1926 წლის სექტემბრამდე გ. ნანეიშვილი პარიზში განაგრძობდა მეცნიერულ მუშაობას. 1926 წლის დასასრულს დაბრუნდა თბილისის უნივერსიტეტში და აქ დაიწყო მეცნიერული და პედაგოგიური მოღვაწეობა. საზღვარგარეთ ყოფნის დროს გ. ნანეიშვილს, ისე, როგორც ყველა სხვა გაგზავნილს, მრავალი მატერიალური სიძნელე შეხვდა.

გ. ნანეიშვილმა სამშობლოსა და მეცნიერების სიყვარულისათვის რაინდულად გადაიტანა ეს სიძნელეები, დაბრუნდა სამშობლოში და სიკვდილამდე ერთგულად ემსახურა ეროვნულ უნივერსიტეტს. ივანე ჯავახიშვილი განსაკუთრებული ყურადღებით ეპყრობოდა გ. ნანეიშვილს, იცნობდა რა მას ჯერ კიდევ პეტროგრადის უნივერსიტეტიდან, როგორც დიდი მომავლის იურისტ-მკვლევარს. უნივერსიტეტის რექტორი ივანე ჯავახიშვილი შთაგონებით წერდა ერთ-ერთ თავის ბარათში გ. ნანეიშვილს, რომ გმირულად გადაეტანა უკიდურესი მატერიალური გაჭირვება და ცოდნით სავსე დაბრუნებულიყო სამშობლოში.

„დიდად პატივცემულო ბატონო გიორგი, თქვენი წერილი მივიღე და მღელვარებით გადავიკითხე თქვენი გულწრფელი სულისკვეთებითა და დარდით განმსჭვალული სტრიქონები. გარწმუნებთ, რომ უცხოეთის უნივერსიტეტებში მყოფ მოსწავლე-ახალგაზრდობისა და მითუმეტეს ჩვენი უნივერსიტეტიდან დატოვებულ და წარვლენილ პირთა გაჭირვებული მდგომარეობა მაწუხებს და

მოსვენებას არ მაძლევს, ჩვენ კარგად ვიცით, რომ ის რის გამოგზავნაც თქვენთვის ყოველთვიურად ჩვენ შეგვიძლიან მანდ საცხოვრებლად სრულებით სამყოფი არ არის, მაგრამ ამიერკავკასიის ბონების ფასი ისე საშინლად ეცემა, რომ ინგლისურ ფულად სულ უფრო და უფრო ნაკლები ოდენობა დგება თქვენი თვიური სარგოს დახურდავების დროს. სათანადო ორგანოების წინაშე ჩვენ ავღძრავთ შუამდგომლობას, რომ თქვენი თვიური სარგო გადიდებული იყოს და იმედი მაქვს, რომ თქვენი ქონებრივი მდგომარეობის ცოტა მაინც გაუმჯობესებას მოვახერხებთ.

მე გთხოვთ, ყოველგვარი გაჭირვების მიუხედავად, გული არ გაიტეხოთ და მხნედ განაგრძოთ თქვენი სამეცნიერო მოღვაწეობისათვის სამზადისი, იმისდა მიუხედავად, რომ თქვენს ფაკულტეტის პროგრამაში ზოგიერთი ცვლილებებია შეტანილი მთავრობის მოთხოვნილების გამო, მეცნიერ-იურისტები ჩვენს უნივერსიტეტს და საქართველოს მაინც ძალიან სჭირდება და თქვენც უნივერსიტეტში შესაფერის სამოღვაწეო ასპარეზს მოგიძებნით. ეცადეთ მხოლოდ, რაც შეიძლება უფრო საფუძვლიანად გაეცნოთ ფრანგულ იურიდიულ მწერლობას და დამზადებული დისერტაციით ჩამოგვიხვიდეთ, რადგან მაისის დამლევამდის პარიზში იქნებით, ჯერ თქვენთვის ნებართვის აღება ნაადრევია და მარტში შევუდგებით ამას. თქვენ თვიურ სარგოს ნიორაძეს ვუგზავნით ბერლინში, რომელიც პარიზში გადმოგიგზავნით. იყავით ჯანმრთელად, გულგაუტეხავად.

მრავალ გაჭირვებისდა მიუხედავად ჩვენი უნივერსიტეტი იზრდება და მდიდრდება. ახალგაზრდობის 4500-მდე სტუდენტს კვლავ სწავლის დიდი ხალისი ეტყობა. სამეცნიერო მუშაობა არ შეწყვეტილა. ეს კარგი მაჩვენებლებია.

გისურვებთ ყოველგვარ სიკეთეს. თქვენი წარმატების და ბედნიერების მოსურნე ივ. ჯავახიშვილი“.

ეჭვი არ არის, რომ ამგვარი მხარდაჭერა და გულისხმიერება დიდი ქართველი მეცნიერისა და მოღვაწის მიერ ყოველმხრივ აძლიერებდა სამშობლოში დაბრუნებისა და ერის სამსახურის სურვილს.

1923 წლის 20 თებერვლიდან საერთაშორისო სამართლის კათედრაზე უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭომ მოიწვია ღრმად განათლებული სწავლული იურისტი და ფილოლოგი ერეკლე ტატიშვილი. ე. დ. ტატიშვილი დაიბადა 1884 წლის 15 აგვისტოს სოფ. სანებელში (ბორჯომის რაიონი). სწავლობდა ჯერ გორის სასულიერო სასწავლებელში, შემდეგ განჯის გიმნაზიაში. 1904 წ. შევიდა ლაიფციგის უნივერსიტეტში, სადაც ექვსი სემესტრის განმავლობაში სწავლობდა ფილოსოფიურ და იურიდიულ ფაკულტეტებზე. 1906 წელს მამის ავადმყოფობის გამო დაბრუნდა სამშობლოში.

რევოლუციურ მოძრაობაში მონაწილეობისათვის იგი დააპატიმრეს და რამდენიმე თვეს იჯდა გორის ციხეში. იმავე წელს მამა გარდაეცვალა. 1907 წელს სწავლობდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში, მაგრამ პოლიტიკურ მოძრაობაში მონაწილეობისათვის დააპატიმრეს ათი თვით, შემდეგ იგი იძულებულია არალეგალურად იცხოვროს საქართველოში. აქ იგი კერძო მასწავლებლობას ეწევა. 1910 წელს ე. ტატიშვილი კვლავ გაემგზავრა საზღვარგარეთ. სწავლობდა ჯერ მონპელიეს უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე, ხოლო შემდეგ პარიზის პოლიტიკურ მეცნიერებათა თავისუფალ სკოლაში. ერთდროულად სწავლობდა ინგლისურ ენას. სკოლა დაამთავრა 1913 წელს და გაემგზავრა ინგლისში ჟურნალისტიკური საქმიანობის შესასწავლად. მას სტიპენდიით უზრუნველყოფდა მთელი ამ პერიოდის განმავლობაში ქართველი ინჟინერი დ. ჯორჯაძე. იმპერიალისტურმა ომმა მას ბრიუსელში მოუსწრო, სადაც იგი დროებით იმყოფებოდა და ცხოვრობდა ქართველი საზოგადო მოღვაწის თ. სახოკიას ბინაში. მთელ ქართველ კოლონიასთან ერთად იგი გადავიდა კონსტანტინეპოლში და ასწავლიდა პანას-კეპრეს კოლეჯში. საქართველოში მხოლოდ 1918 წლის შემოდგომაზე დაბრუნდა და გორის გიმნაზიაში ახალ ევროპულ ენებს ასწავლიდა. გორის მიწისძვრის შემდეგ გადავიდა თბილისში საცხობრებლად, სადაც ასწავლიდა ქართულ გიმნაზიაში. ამ დროისათვის მან დაწერა შრომები „ოსმალეთის პოლიტიკური ძლიერება და დაქვეითება“, „მონროს დოქტრინა“, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ასწავლიდა სხვადასხვა სასწავლებლებში ახალ ენებსა და ლიტერატურას. პირველმა თბილისის უნივერსიტეტში წაიკითხა საერთაშორისო საჯარო და კერძო სამართლის კურსები, დიპლომატიური სამართალი. წლების განმავლობაში განაგებდა საერთაშორისო სამართლის კათედრას. ამასთან ერთად, იგი არის გერმანული, ფრანგული და ინგლისური ენების მეცნიერული სწავლების ფუძემდებელი თბილისის უნივერსიტეტში. უკვე 1906 წლიდან ერეკლე ტატიშვილი მუშაობდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში. მან დაამუშავა ქართული სკოლებისათვის ინგლისური ენის სახელმძღვანელო. 1923 წლიდან ასწავლიდა ინგლისურს, გერმანულს და ფრანგულს თბილისის უცხო ენების უმაღლეს კურსებზე. ე. ტატიშვილი იყო დასავლეთ ევროპის ენებისა და ლიტერატურის გამოჩენილი სპეციალისტი. მას ეკუთვნის ვ. შილერის „ვერაგობა და სიყვარულის“, ბ. შოუს „ცეზარი და კლეოპატრას“ და მ. გორკის „იგორ ბულიჩევისა და სხვ.“ და სხვ. მაღალმხატვრული თარგმანები. ე. ტატიშვილმა თარგმნა აგრეთვე ჩ. დარვინის „სახეთა წარმოშობა“.

1934 წლიდან გარდაცვალებამდე – ე. ი. 1946 წლამდე იყო უცხო ენების კათედრის გამგე თბილისის უნივერსიტეტში, სადაც ფართო

მასშტაბით გაიშალა მისი ნიჭი მკვლევარისა, ფილოლოგიის სპეციალისტთა და მეცნიერული კადრების უნიჭიერესი აღმზრდელისა.

სახელმწიფო სამართლის კათედრაზე 1923 წლის 27 თებერვალს მოიწვიეს ირ. აპ. სურგულაძე.

ირ. სურგულაძე დაიბადა 1892 წლის 16 მაისს, ყოფილი რაჭის მაზრის სოფელ ხვანჭკარაში. საშუალო სასწავლებელი დაამთავრა თბილისში. შემდეგ, 1912 წელს შევიდა პეტერბურგის ფსიქონევროლოგიურ ინსტიტუტში. აქ მოისმინა საერთო-საგანმანათლებლო ციკლი, 1914 წელს კი ტარტუს უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტია. უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ, 1918 წლის 23 აპრილს იგი იქვე დატოვეს საპროფესოროდ მოსამზადებლად სახელმწიფო სამართალში პროფ. ლ. შალანდთან. 1918 წელს დაბრუნდა საქართველოში და ცხოვრობდა სოფელში მშობლებთან. საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების შემდეგ, 1921 წელს დაიწყო მუშაობა ქ. ონში, რაჭის მაზრის რევკომის იუსტიციის განყოფილების გამგის თანამდებობაზე. საპროფესოროდ მოსამზადებლად ირ. სურგულაძე სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტზე საბჭომ დატოვა პროფ. ლ. ანდრონიკაშვილის წარდგინებით. 1922 წლის 30 ივნისს სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს ლ. ანდრონიკაშვილი წერდა: „ვშუამდგომლობ ფაკულტეტის წინაშე დატოვებულ იქნეს უნივერსიტეტთან პროფესორობისათვის მოსამზადებლად სახელმწიფო სამართალში, ერთი წლის ვადით სტიპენდიით იურიევის უნივერსიტეტის კურსდამთავრებული იროდიონ სურგულაძე, რომელმაც ჩემზე მოახდინა შთაბეჭდილება ნიჭიერისა და საფუძლიანად მომზადებული ახალგაზრდისა. იმედი მაქვს, ერთი წლის განმავლობაში ის გამოცდებსაც ჩააბარებს და დისერტაციასაც დაამზადებს. ასე რომ, შედარებით მოკლე ხანში ჩვენს მცირერიცხოვან იურისტთა წრეს ერთი მომზადებული წევრი შეემატა“.

ირ. აპ. სურგულაძემ გაამართლა პროფ. ლ. ანდრონიკაშვილის იმედები. მან 1923-24 წლებში „ფრიადზე“ ჩააბარა სადოქტორო გამოცდები სახელმწიფო, ადმინისტრაციულსა და საერთაშორისო სამართალში. 1925 წელს გამოაქვეყნა, ხოლო 1927 წლის 27 ნოემბერს დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე „ხელისუფლება და სამართალი“. ეს იყო ერთ-ერთი პირველი დისერტაცია თბილისის უნივერსიტეტში დაცული იურისტის მიერ (იმავე წელს დაიცვა დისერტაცია გ. ნანეიშვილმა). 1923 წელს სოციალ-ეკონომიურმა ფაკულტეტმა ირ. სურგულაძე მიიწვია ლექტორად სახელმწიფო სამართალში, ხოლო 1925 წელს – ადმინისტრაციულ სამართალში და ფაქტიურად განაგებდა სახელმწიფო და ადმინისტრაციული სამართლის კათედრას.

1923 წლის 24 ოქტომბერს სამოქალაქო სამართლის ლექტორად არჩეული იქნა გ. ს. რცხილაძე. იგი უნივერსიტეტში სწორედ პროფ. ლ. ნ. ანდრონიკაშვილის წინადადებით მოიწვიეს.

გ. ს. რცხილაძე დაიბადა 1876 წ. თელავის მაზრის სოფელ შაშიანში. თბილისის ვაჟთა მეორე კლასიკური გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ შევიდა პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე, რომელიც 1899 წელს დაამთავრა. იმავე წელს დაბრუნდა საქართველოში და ჩაება ნაფიც-ვექილთა კოლეგიუმში. აქ მან გაშალა ფართო ჟურნალისტური მოღვაწეობა. არის მრავალი ლიტერატურულ-პუბლიცისტური წერილების ავტორი. უმეტესად აქვეყნებდა „ზანგის“ ფსევდონიმით. აქტიურად მონაწილეობდა გ. ს. რცხილაძე ქართულ კულტურულსა და საგამანათლებლო საზოგადოების მოღვაწეობაში. მისი ინიციატივით დაარსდა ქართული „სიტყვაკაზმული მწერლობის საზოგადოება“.

გ. ს. რცხილაძე გულმხურვალედ შეხვდა ივანე ჯავახიშვილის ინიციატივით 1917 წელს გაშლილ სახალხო მოძრაობას ქართული უნივერსიტეტის გასახსნელად. ივანე ჯავახიშვილი გ. რცხილაძეს ჯერ კიდევ სტუდენტობის დროიდან იცნობდა. ივ. ჯავახიშვილი სარგებლობდა გ. რცხილაძის კონსულტაციით უნივერსიტეტის გახსნის ნებართვაზე სამართლებრივი საკითხების გარკვევისას. გ. რცხილაძე იყო უნივერსიტეტის დაარსების საზოგადოების გამგეობის წევრი.

გ. რცხილაძე გარდაცვალებამდე, 1934 წლამდე (დაკრძალულია დიდუბის საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში) კითხულობდა სამოქალაქო სამართლის კურსს. მან გამოაქვეყნა რამდენიმე მეტად საინტერესო გამოკვლევა სამოქალაქო სამართალში.

უცხოეთში გაგზავნილთა შორის ყველამ როდი გაუძლო სიძნელეს და უმძიმეს მატერიალურ გაჭირვებას. 1919 წლის 1 ივნისს სამოქალაქო სამართალში საპროფესოროდ მოსამზადებლად დატოვებულ იქნა ყაზანის უნივერსიტეტის კურსდამთავრებული მოსე შანიძე, საფინანსო სამართალში უნივერსიტეტის საბჭომ 1918 წლის 8 ნოემბერს დატოვა ვლ. ემხვარი. ისინი მივლინებულ იქნენ საზღვარგარეთ. მათ იქ უაღრესად მწვავე მატერიალური სიძნელეები შეექმნათ. უმძიმეს მატერიალურ და სულიერ მდგომარეობას აღწერს თვითონ ვლ. ემხვარი წერილში უნივერსიტეტის რექტორის ივ. ჯავახიშვილის სახელზე, რომელსაც იგი გერმანიიდან 1923 წლის 8 ნოემბერს გზავნის.

„ღრმად პატივცემულო ბატონო პროფესორო!

გიგზავნით რა განათლების კომისარიატის სახელზე თხოვნას, უმორჩილესად გთხოვთ, იგი თქვენის დასკვნით ზემოხსენებულ კომისარიატს გადაუგზავნოთ და თანაც მასში აღნიშნულ თხოვნას მხარი დაუჭიროთ. საქმის დასაჩქარებლად გთხოვთ, საგარეო

ვაჭრობის კომისარიატთან შეთანხმებით ფულის ჩემთვის გადმოცემა ამ კომისარიატის წარმომადგენელს ბერლინში, ბ-ნ გ. მგალობლიშვილისათვის დაავალებიოთ. თუ ამასობაში ჩვენ მიერ ნათხოვნი გზის ფული გამოგზავნილი იქნა, გთხოვთ, ბ. პროფესორო, დაჩქარების ნებართვა გამოგზავნოთ ამ ფულის გამოყენებისა იმ მიზნისათვის, რომელიც ჩემ ზემოხსენებულ თხოვნაში კომისარიატისადმი აღნიშნულია.

ბევრი ტანჯვა გადავიტანე, ბატონო პროფესორო, თანაც აუტანელი ზნეობრივი დამცირებაც, მაგრამ ჩემთვის ერთადერთი ნუგეში იყო მომავალში უნივერსიტეტში მოღვაწეობა. თუ კი, ბატონო პროფესორო, ჩემი თხოვნა უყურადღებოდ იქნა დატოვებული და ამით ეს უკანასკნელი ნუგეშიც გამიქარწყლდა, მე ამასაც ავიტან, ბატონო პროფესორო, მხოლოდ გთხოვთ, პასუხი მაინც დაჩქარებით შემატყობინოთ. ვინაიდან მე ავადმყოფობის გამო ბევრი დრო დავკარგე, გთხოვთ, ჩემი საკითხი ცალკე დასვათ და დანარჩენ უნივერსიტეტის სტიპენდიანტების საკითხს არ დაუკავშიროთ, ვინაიდან მათთვის ეხლა მხოლოდ ერთად ერთი აქტუალური საკითხია – უკან დაბრუნება და უნივერსიტეტის წინაშე თავის მოვალეობის მოხდა. იმედია, რომ უნივერსიტეტი მისცემთ საამისო საშუალებას მათ, ვისაც ეს სურს და დაბრუნების საქმეს მოაგვარებს.

თქვენი მორჩილი ვლადიმერ ემხვარი“.

საბოლოოდ, მ. შანიძე და ვლ. ემხვარი კაპიტულაციას ახდენენ სიძნელეთა წინაშე, ისინი ჩამოშორდნენ მეცნიერებას, აღარ დაბრუნებულან საქართველოში და მათი ნიჭი უსარგებლო აღმოჩნდა სამშობლოსათვის.

ქართველმა სტუდენტობამ, როგორც მოსალოდნელი იყო, დიდი ინტერესი გამოიჩინა ახალგახსნილი სოციალ-ეკონომიურ ფაკულტეტისადმი. ახალი ფაკულტეტის გახსნისთანავე აქ გადაირიცხენ სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის ის მსმენელნი, რომელნიც 1-4 სემესტრი ირიცხებოდნენ საეკონომიო დარგზე. ცალკე განისაზღვრა იმ სტუდენტთა მდგომარეობა, რომელთაც კიდევ მეტი სემესტრი ჰქონდათ მოსმენილი და საგნები ჩაბარებული.

ძირითადი შევსება სოციალ-ეკონომიური ფაკულტეტისა ხდება, რა თქმა უნდა, ახალმიღებულთა ხარჯზე, აგრეთვე სხვადასხვა ფაკულტეტებიდან გადმოსულების ჩარიცხვით.

1923 წლის იანვრისათვის, ე. ი. უნივერსიტეტის არსებობის 5 წლისთავზე უნივერსიტეტში 4196 სტუდენტი ირიცხებოდა; მათ შორის სოციალ-ეკონომიურ ფაკულტეტზე მისი არსებობის პირველ სემესტრშივე – 745 კაცი, ამათგან 565 – საეკონომიო დარგზე, ხოლო 180 იურიდიულ (სოციალურ) დარგზე. პირველი სასწავლო წელი უკვე აყენებს სოციალ-ეკონომიურ ფაკულტეტზე ახალი სასწავლო

დისციპლინებისა და კურსების დამატების საკითხს, რაც შემდეგი სასწავლო წლიდან მრავალ მხრივ ხორციელდება.

1923 წელს გაიმართა დეკანატის არჩევნები. დეკანად პროფ. დ. უზნაძეს ირჩევენ, მდივნად ალ. ვაჩეიშვილს.